

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПЛАТФОРМИ "ЇЖА ДЛЯ ЖИТТЯ" В УКРАЇНІ

М. Minenko,

Doctor of Economics, associate professor, prof. of Department of Management,

Kyiv National University of Trade and Economics

CONCEPTUAL APPROACHES TO IMPLEMENTING THE EUROPEAN TECHNOLOGICAL PLATFORM "FOOD FOR LIFE" IN UKRAINE

У статті обґрунтовано необхідність стандартизації діяльності сучасних галузевих та професійних громадських об'єднань аграрно-промислової сфери і торгового сектора економіки України, з метою встановлення дійсно фахових, які забезпечать реалізацію Європейської технологічної платформи "Їжа для життя" в Україні. Розроблено візуалізовану концептуальну модель системи сталого розвитку аграрно-промислової сфери і торгового сектора економіки та механізм її функціонування через налагодження взаємозв'язку фаховості, інституційної спроможності, соціальної відповідальності, підсистем колективної економічної й стійкої продовольчої безпеки, що забезпечить вирішення екологічних питань і задоволення потреб споживача в повноцінному й здоровому харчуванні сьогодні та на конкретно визначену перспективу.

The need of standardization of performance of the contemporary trade and professional public associations' in the agro-industrial sphere and commerce sector of Ukrainian economy, aiming at determination of phakhove ones, which will ensure the implementation of the European Technology Platform "Food for Life" in Ukraine is grounded in the given article. Visualized concept model of the system of stable development of the agro-industrial sphere and commerce sector of economics and the mechanism of its performance via establishment of the interconnection between phakhovist, institutional capability, social responsibility, and the subsystems of collective economic and firm food safety which will manage the ecological problems and the ones of satisfying the customer's need in nourishing and healthy nutrition for the present and precise future perspective, have been elaborated.

Ключові слова: Європейська технологічна платформа "Їжа для життя", українська Національна технологічна платформа "Агропродовольчя", громадські фахові об'єднання, фахове інституційно спроможне соціально відповідальне середовище, модель системи сталого розвитку аграрно-промислової сфери і торгового сектора економіки.

Keywords: European Technology Platform "Food for Life", Ukrainian National Platform "Agro-Food", public phakhove associations, phakhove institutionally capable socially responsible environment, model of the system of stable development of the agro-industrial sphere and commerce sector of Ukrainian economy.

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку надзвичайно актуальною для реалізації раціонально-ефективних рішень державою, наукою (освітою), виробниками (власниками), торгівлею і споживачами вважається Концепція європейської технологічної платформи "Їжа для життя". Основною її ідеєю є спрямування інноваційного процесу в Європі, покращення обміну знаннями між дослідними інститутами та індустрією, стимулювання і забезпечення конкурентної спроможності Європейських країн у харчовій галузі. Для цього Європейська технологічна платформа "Їжа для життя" [1]:

- підтримує стабільне, успішне, конкурентоспроможне європейське сільське господарство і харчову промисловість;
- забезпечує високий рівень зайнятості населення і сприятливі можливості підприємництва по всій Європі;
- гарантує втілення гасла "Здоровий вибір — це найлегший вибір";
- регулює і підтримує проведення такої політики на національному та регіональному рівнях;
- сприяє сталому розвитку в Європі;
- посилює потенційні можливості європейської сільськогосподарської промисловості у створенні ринку, який був би менш чутливим до цінової конкуренції;

- впроваджує підхід "від столу до лану" для вдосконалення харчового ланцюга;
- забезпечує ефективну і тривалу взаємодію різних груп заінтересованих сторін;
- представляє чітко визначену Програму Стратегічних Досліджень у виробництві інноваційних продуктів харчування;
- пропонує План Реалізації, який буде мобілізувати ресурси для підтримки всеєвропейських спільних досліджень, тренінгів, освіти та поширення результатів;
- забезпечує підвищення довіри європейського споживача до продуктів харчування;
- сприяє зниженню витрат на лікування;
- підвищує можливості кар'єрного росту науковців у сфері їжі та технологій.

Фактично ця платформа спонукає зростання соціальної свідомості суспільства щодо можливостей покращення якості життя через повноцінне і здорове харчування, а також збереження навколишнього середовища, реалізуючи механізм сталого виробництва, та прямо пов'язана з відповідним рівнем бажання споживача надавати переваги якісним і безпечним продуктам ї, з не менш еквівалентною відповідальністю, виробника і торгівлі задовольняти ці очікування. Державні органи, наука, освіта і споживач при цьому повинні виступити активними учасниками цього проце-

су та інституційними гарантими, створюючи необхідні умови, контролюючи й пропагуючи таку філософію розвитку.

В Україні у 2010 році започатковано, а у 2012 році було проведено юридичну реєстрацію першої в Україні Національної технологічної платформи "Агропродовольча" [6; 7]. На думку автора, впровадження Національної платформи прямо залежить від дієвих кроків головних регуляторів цього процесу. Такими регуляторами є державні інституції, наука, освіта, споживач, торгівля і головне — виробничники. Саме виробничники, орієнтуючись на попит і очікування споживачів, у тісній взаємодії з торгівлею, наукою, освітою, законодавчими та виконавчими органами центральної й місцевої влади повинні стати локомотивом збереження навколишнього середовища й створення умов повноцінного, якісного і безпечного харчування нинішнього та наступних поколінь.

У цьому зв'язку варто акцентувати увагу на тому, що сучасний етап розвитку економіки України характеризується наявністю суперечливих явищ і неузгоджених процесів, що пов'язані з подальшим поглибленням інтеграції господарюючих суб'єктів аграрно-промислової сфери і торгового сектора економіки та їх трансформацією в якісно новий різновид об'єднань. Сьогодні галузеві інтереси представлені численними формуваннями (об'єднаннями). Одні з них були організовані ще за радянських часів, інші — у період ринкових перетворень. Частина об'єднань зареєстрована як всеукраїнські громадські організації, інша — як суб'єкти підприємницької діяльності. Залежно від часу створення, юридичного статусу, кількості потужних учасників ресурсний потенціал таких об'єднань є різним, а функції та повноваження не завжди спрямовані на виконання саморегулювання соціально-ринкових відносин. Індивідуальним залишається підхід керівників об'єднань до вирішення внутрішньогалузевих, міжгалузевих і загальнодержавних питань, а також різне бачення побудови фахового інституційно спроможного соціально відповідального середовища, яке б відповідало очікуванням споживачів щодо реалізації основних напрямів Національної технологічної платформи "Агропродовольча". У цих умовах представники державних установ досить часто не можуть визначитися: з яким об'єднанням виправдано організаційно, соціально та економічно вирішувати нагальні проблеми галузі, яке з них уповноважено забезпечити виконання взятих на себе зобов'язань. Як наслідок, виникають непорозуміння і навіть конфлікти між представниками державних органів, товаровиробниками (власниками), торгівлею, наукою (освітою) та споживачами щодо місця й ролі громадських об'єднань аграрно-промислової сфери і торгового сектора економіки у загальнодержавній системі управління і підсистемах галузевого управління. Крім того, це не сприяє ефективному вирішенню питання стійкої продовольчої безпеки і сталого розвитку через філософію повноцінного, здорового харчування й збереження навколишнього середовища сьогодні та на перспективу. У зв'язку з цим постає потреба:

— об'єктивної оцінки реального ресурсного потенціалу об'єднань, які фахово можуть виконувати роль дієвого громадського регулятора економічної системи і головного регулятора Національної технологічної платформи "Агропродовольча";

— законодавчого утвердження ролі таких громадських фахових саморегулювальних формувань у процесі модернізації економіки України і побудови фахового інституційно спроможного соціально відповідального середовища для створення гарантованої колективної економічної й стійкої продовольчої безпеки та соціально спрямованих ефективних умов функціонування моделі системи сталого розвитку аграрно-промислової сфери і торгового сектора економіки;

— передачі частини регулювальних функцій державних інституцій громадським об'єднанням, які підтвердять законодавчо встановлений статус "фахового", забезпечать процес саморегулювання конкретної галузі та візьмуть на себе соціальну й економічну відповідальність за її розвиток і підвищення конкурентоспроможності, в умовах глобалізації агропродовольчих ринків та виконання рекомендацій Європейської технологічної платформи "Іжа для життя" [1].

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Проблемам державного регулювання і саморегулювання аграрної економіки на різних етапах розвитку країни надано пріоритетного значення у дослідженнях С. Боринця, П. Борщевського, Я. Жаліло, А. Зайчківського, М. Коденської, В. Коломойцевої, М. Кропивки, В. Кучук, Ю. Лузана, О. Могилюго, С. Покропивного, В. Пустовіта, П. Саблука, М. Чумаченка та інших. Економічні й соціальні доктри-

ни інституціоналізму та його значення у гармонізації економічних інтересів розкрито у працях А. Алчіана, Дж. Бьюкенена, М. Вебера, Т. Веблена, Г. Демзеда, Е. Дюркгейма, К. Ерроу, Р. Коуза, Дж. Коммонса, Р. Нельсона, Д. Норта, Р. Познера, О. Шпикуляка та інших. Питання розвитку соціальної політики, різні аспекти корпоративної соціальної відповідальності досліджували відомі вітчизняні науковці В. Бодров, В. Геєць, Д. Коник, В. Осецький, М. Олійник, Ю. Привалов, І. Савченко та інші. Найявні різнобічні аспекти та існуючі проблеми з формування продовольчої безпеки висвітлені у працях О. Білоруса, В. Власова, Л. Дейнеко, М. Зубця, Б. Пасхавера, П. Руснака та інших. Теоретичні й практичні проблеми сталого розвитку аграрної сфери досліджували О. Бородіна, Б. Буркинський, С. Герасимова, М. Долішній, В. Кухар, О. Майданник, В. Степанов, М. Хвесик, О. Царенко, В. Юрчишин та інші [3, 4].

Разом із тим, процес модернізації економіки України, формування фахового інституційно спроможного соціально відповідального середовища відбувається досить неоднозначно і суперечливо. Тому необхідно розробити механізм визнання державою рівноправного регулятора соціально-економічної системи — фахових об'єднань. Це має стати основою для побудови стійкої підсистеми колективної економічної й продовольчої безпеки та системи сталого розвитку аграрно-промислової сфери і торгового сектора економіки України, на засадах Національної технологічної платформи "Агропродовольча".

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Характеризуючи діючі об'єднання, що є виразниками інтересів окремої галузі або представників певного функціонального спрямування, науковці, виробничники, а також державні й громадські діячі, намагаючись виділити їх особливості, додають до назви об'єднання такі ознаки (поняття): "професійне", "добровільне", "інституційне", "галузеве", "самоврядне", що тільки частково відображає повноваження конкретного формування. З метою стандартизації термінології й уникнення плутанини бажано встановити єдину уніфіковану назву сучасних громадських формувань а саме: "фахові об'єднання", що підкреслить якісно новий їх статус. Саме визначення "фахових об'єднань" вказує на вищій організаційний рівень громадського формування і майстерність спеціалістів, які, об'єднавшись для проведення спільної діяльності, забезпечують дотримання вимог фаховості, інституційності, соціальної відповідальності.

На думку автора, в аграрно-промисловій сфері й торговому секторі економіки України фахові об'єднання — це добровільне громадське формування будь-якої організаційно-правової форми, що відповідає критеріям фаховості, інституційної спроможності й соціальної відповідальності, забезпечує скоординовані дії всіх його учасників (у межах антимонопольного законодавства), сприяє побудові стійкої підсистеми колективної економічної й продовольчої безпеки та ефективному функціонуванню моделі системи сталого розвитку аграрно-промислової сфери і торгового сектора та виконує роль саморегулювальної організації конкретної галузі або професійного спрямування [2; 3].

Нормативно-правове забезпечення функціонування і легалізації фахових громадських формувань як нового регулятора економічної системи, побудова сучасного алгоритму організації їх діяльності та раціональної схеми управління, визначення ефективних напрямів роботи, враховуючи критерії фахової відповідності, інституційної спроможності й соціальної відповідальності, що передбачає Концепція Європейської технологічної платформи "Іжа для життя", сприятиме побудові стійкої підсистеми колективної економічної й продовольчої безпеки та системи сталого розвитку аграрно-промислової сфери і торгового сектора економіки України.

Фахові громадські об'єднання мають запобігти економічним прорахункам, поступово перебравши на себе частину функцій державних інституцій. У зв'язку з цим, виникає потреба оптимального поєднання та використання можливостей діючих регуляторів з урахуванням об'єктивності ситуації, що склалась у країні. Бажано, щоб у такій ситуації методи і засоби державного й ринкового регулювання поєднувалися і розподілялися за таким принципом: процес виробництва повинен регулюватися самокерованим ринковим механізмом, а держава має наглядати за його створенням і функціонуванням, забезпечуючи необхідний рівень соціального спрямування.

Крім того, варто зазначити, що на сучасному етапі людство у своєму розвитку вступило у фазу, коли якісний рівень

Рис. 1. Візуалізована концептуальна модель системи сталого розвитку аграрно-промислової сфери і торгового сектора економіки України

* Розроблено автором.

добробуту може бути досягнутий, підтримуватися та підвищуватися лише за умови зростання самостійності, посилення відповідальності, активної участі в прийнятті рішень і заінтересованості в результатах праці через механізм збалансування інтересів держави, бізнесу і споживачів. Тому пропонуємо надати право представляти інтереси виробника (власника) у відносинах з державними органами, торгівлею, наукою (освітою) і споживачами фаховому об'єднанню відповідної галузі. При цьому баланс інтересів держави, фахового об'єднання, торгівлі, науки (освіти) і споживача полягатиме у створенні умов, що забезпечать [3; 4]:

- можливість визначати узгоджену стратегію розвитку підприємств і галузі в цілому та бажане стабільне зростання доходів кожного учасника об'єднання;
- дієву участь у процесі формування соціально-економічного й екологічного розвитку галузей та ефективні умови функціонування;
- постійно зростаючі надходження до бюджетів усіх рівнів від діяльності суб'єктів господарювання-членів фахового об'єднання;
- вирішення нагальних соціальних, екологічних і економічних питань та можливість повноцінного і здорового харчування за доступною ціною.

Для цього усі ресурси, що держава об'єктивно може передати суб'єктам господарювання для налагодження ефективного виробництва і реалізації якісної та в достатньому обсязі продукції, слід делегувати виконавцям, які відстоюють інтереси бізнесу і безпосередньо пов'язані зі споживачами. Необхідно усвідомити, що у разі можливого перерозподілу регульованого ресурсу держави громадське об'єднання, яке відповідатиме законодавчо визначеним державою критеріям фаховості, інституційної спроможності та соціальної відповідальності має перебрати на себе не тільки відповідні законотворчі, стабілізуючі і розподільчі функції конкретних державних інституцій, а й відповідальність за результати своєї діяльності. За таких умов фахові об'єднання, створені на новій організаційно-соціально-економічній і правовій основі, стануть потужною продуктивною силою, спрямованою на реалізацію конкретних завдань, визначених Національною технологічною платформою "Агропродовольча".

Але потрібно усвідомлювати, що ефективне функціонування системи управління фахового об'єднання можливе за

умови спільної заінтересованості суспільства, держави, виробника (власника), торгівлі, науки (освіти) через створення збалансованого інституційного поля, яке має задовольнити їх потреби, забезпечити дотримання учасниками об'єднання критеріїв фаховості й корпоративної соціальної відповідальності. Рівень інституційної спроможності суспільства і держави має бути достатньо ефективним, щоб унеможливити відхилення критеріїв від вимог сьогодення і на перспективу. Інституційна спроможність суспільства та держави посилить інституційну спроможність фахових об'єднань, а вони, у свою чергу, забезпечуватимуть ефективне саморегулювання окремих галузей.

Реалізація загальнодержавної програми щодо формування фахового інституційно-спроможного соціально-відповідального середовища має бути проведена через процедуру поетапної атестації функціонуючих громадських об'єднань аграрно-промислової сфери і торгового сектора економіки, стандартизації рівня їх розвитку за критеріями фахової відповідності, інституційної спроможності, соціальної відповідальності. Згідно з цією процедурою, державні інституції та фахові саморегулювально-об'єднання, об'єктивно оцінюючи свій ресурсний потенціал, мають взяти до виконання стільки обов'язків, скільки реально вони можуть виконати. При цьому бажано весь механізм функціонування діючої економічної системи привести у відповідність до норм "золотої пропорції" ("золотої перерізу") у співвідношенні кількості регульованих функцій 62 % і 38 %, або навпаки. Їх перелік повинен бути збалансованим рівнем прав і відповідальності одних перед іншими і перед споживачами як головними оцінювачами дієвості державних інституцій та фахових об'єднань [3].

Враховуючи зазначене, варто підкреслити, що створення в Україні стійкої підсистеми продовольчої безпеки та побудова концептуальної моделі системи сталого розвитку аграрно-промислової сфери і торгового сектора економіки в своїй основі має базуватися на фаховості, інституційній спроможності, соціальній відповідальності й колективній економічній безпеці фахових об'єднань. Це впливає з того, що критерії фаховості, інституційної спроможності та соціальної відповідальності переважною частиною прямо або опосередковано відповідають показникам економічної, соціальної та екологічної складової сталого розвитку суспільства в цілому і аграрно-промислової сфери і торгового сектора економіки зокрема. Крім того, створення дієвої підсистеми колективної економічної безпеки фахового об'єднання має відбуватися шляхом досягнення критеріїв, які, у першу чергу, мають задовольняти потреби всіх його учасників і бути корисними будь-якій заінтересованій стороні. Тобто, підсистема колективної економічної безпеки повинна сприяти не тільки досягненню бажаних колективних і персональних економічних результатів для кожного з учасників, а й зобов'язувати їх дотримуватися відповідних вимог екологічної та соціальної відповідальності, цілеспрямовуючи свої дії на засадах Національної технологічної платформи "Агропродовольча". Необхідність побудови фахового інституційно-спроможного соціально-відповідального середовища, формування підсистеми колективної економічної безпеки та забезпечення функціонування стійкої підсистеми продовольчої безпеки зобов'язує всіх учасників процесу збалансувати свої інтереси на шляху до сталого розвитку аграрно-промислової сфери і торгового сектора економіки України як однієї з важливіших складових системи сталого розвитку суспільства (рис. 1) [3].

Рис. 2. Механізм функціонування концептуальної моделі системи сталого розвитку аграрно-промислової сфери і торгового сектора економіки України на засадах Національної технологічної платформи "Агропродовольчя"^{*}
^{*} Розроблено автором.

Критерії фахової відповідності, інституційної спроможності, соціальної відповідальності, колективної економічної та продовольчої безпеки мають бути гармонізовані з критеріями сталого розвитку і забезпечувати реалізацію програми повноцінного та якісного харчування суспільства і збереження навколишнього середовища сьогодні й у майбутньому. Зонами можливих компромісів є економічні, соціальні та екологічні показники.

Механізм функціонування запропонованої концептуальної моделі системи сталого розвитку аграрно-промислової сфери і торгового сектора економіки повинен враховувати умови, що визначає "закон піраміди", а саме: зміни, які відбуваються на нижньому логічному рівні системи, майже ніколи (дуже рідко) не призводять до змін на вищому логічному рівні, а зміни, які відбуваються на вищому логічному рівні системи, майже завжди призводять до змін на нижчих логічних рівнях (рис. 2) [3].

При цьому, ефективність функціонування такої концептуальної моделі забезпечуватиметься за умови, що кожний учасник процесу матиме рівні права, нестиме еквівалентну міру відповідальності, залучатиме необхідні ресурси, адекватно реагуватиме на можливі відхилення від встановлених критеріїв, не порушуватиме правила, процедури, заходи і терміни для досягнення загальної мети, усвідомлюючи своє місце і роль у програмі "Національна технологічна платформа "Агропродовольчя". Тобто, буде забезпечено зв'язок між можливостями держави, виробника (власника), торгівлі, науки (освіти) через баланс їхніх інтересів задовольнити потреби споживача та зберегти навколишнє середовище на даний час і на конкретно визначену перспективу.

ВИСНОВОК

Підсумовуючи зазначимо: в умовах глобалізації конкуренції, яка посилює нерівність між державами, загострює диспропорційність економічного розвитку, поглиблює диференціацію країн за рівнем життя, постає потреба у продукуванні нових підходів щодо розробки дієвих механізмів управління економічним розвитком України, орієнтованих на інноваційний соціально спрямований європейський досвід задоволення потреб і очікувань споживачів.

Сьогодні головними цілями нашого суспільства і держави повинні стати:

— збереження спроможності ефективно захищати свої соціально-економічні інтереси в умовах глобалізації світових економік;

— генерування і реалізація інноваційних програм у всіх сферах економіки з метою забезпечення їх конкурентоспроможності;
 — якнайповніша реалізація національних конкурентних переваг;
 — задоволення ресурсних потреб у довготривалому режимі;
 — реалізація стратегічних напрямів нової парадигми сталого розвитку держави [5].

Для досягнення визначених цілей необхідні дієві регулятори, які у співпраці з державними інституціями, наукою, освітою і торгівлею візьмуть на себе відповідальність за виконання поставлених завдань щодо задоволення вимог громадян на сучасному етапі та збережуть потенційні можливості країни у забезпеченні потреб наступних поколінь.

Література:

1. Європейська технологічна платформа "Їжа для життя". Стратегія до 2020 року і далі. — Ужгород, 2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: itc-uzhgorod.at.ua/EFP_Food_for_Life_UK...
2. Міненко М.А. Об'єднання фізичних і юридичних осіб: словник термінів. Довідник / М.А. Міненко. — К.: ННЦ ІАЕ, 2011. — 124 с.
3. Міненко М.А. Фахові об'єднання в аграрно-промисловій сфері (теорія, методологія, організація): дис. ... д-ра ек. наук: 08.00.03 / Міненко Михайло Анатолійович. — К., 2011. — 480 с.
4. Міненко М.А. Фахові виробничі об'єднання (теорія, методологія, практика): монографія / Міненко М.А. — К.: ННЦ ІАЕ, 2010. — 370 с.
5. Резолюція Міжнародної науково-практичної конференції "Теорія та практика управління економічним розвитком", м. Київ, 22—24 листопада 2012 року. — Ресурс автора.
6. Українська національна технологічна платформа "Їжа для життя". Резолюція. — Ужгородський національний університет, 12 травня 2010 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.univ.uzhgorod.ua/.../resolution_untrp_...
7. Установче засідання першої Української національної технологічної платформи "Агропродовольчя", 06.07.2012 р. // Сайт "Громадський простір" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.civicua.org/calendar/view.-html?p=1848890

Стаття надійшла до редакції 28.06.2013 р.